Брязкають ключі в коридорі, грюкають двері. Сниться Омелькові — на бубон, на скрипку це грають у його. І він це вбратий, розчісаний за столом сидить. Синя чумарка на йому, сорочка вишита. Платком шовковим йому рука перев'язана. Вусики чорні, брови. Такий пишний. Поруч з ним — гарнесенька, чорнобрива Мару-сина його, у квітках, у намисті. Проти їх — дружки, маківочки такі, співають весільної їм. На столі коровай, васильки, шишки. А там чоловіки, жінки випивають, закусюють, щастя-здоров'я молодим посилають. Всміхаються молоді: він, Омелько, Марусина, вклоняються.

— Бері хлеб! — крикнув хтось.

"Ага, — сниться Омелькові, — це ділить коровай підстаростий. Так, так. А який рушник широкий через плече он у його!"

— Хлєб бері! — знов ще дужче і так по-салдатській противно хтось крикнув.

"Так... хіба... що це?" — промайнуло в Омелька. Протирає очі, підводиться. Де це він? Дивиться. Біля дверей стоїть хлібопек Васька у бушлаті, з пайками в руках. На порозі — діжурний з револьвером під боком, червоний, пикатий.

"А де ж... де ж підстаростий, весілля? — тьохка в Омелька. Положив ті пайки біля себе на нарах, такі чорні, глевкі; сидить лупа очима... — Так от!.. Це в тюрмі він?.. у тюрмі!.. Так і є. Грати он залізні, товсті; стіни суворі, страшні, попідвожені чорним. Блощиці он червоніють на їх... ху!.. пороздавлювані. Сміття он, цвіль у кутку, — стоніг там, стоніг. А сморід!.. Товариші ось хропуть. Яким же брудом повкривані вони! Заяложеними ряднинками якимись. А сорочки які визирають у їх! Мішки засмальцьовані, вонючі якісь. Скільки в їх кузок! Така ж сама й у його. А он ще бушлат який лежить у головах!.. Так от!.. Тільки вусики чорні, брови й при йому. А де ж чумарка синя, сорочка цяцькована?! Значить...

то тільки сон був! Як же це так! Ех! — зітхнув. — І то ж люде! Ні скривдив нікого, ні вкрав нічого нігде, а от... сиди у такому. Що, якби це його так Марусина побачила!.. Марусина... Щебетав соловейко, зорі мигали, вітерець пахучий шарудів вишеньками, і він... так з нею голубився тоді. Ще ж так недавно! Збирався до неї старіст засилать, жить, хазяйнувать з нею... Ех, дівчино люба, хороша! Поткнись до тебе тепер. Що тепер твій батько, темний прибічник багатирський, заспіває йому? "Острожник", — скаже. А все багатирі. Що тільки ж і того, що посперечався з ними. Та ні. Позахоплювали землі по півсвіта, позажирали усе і тепер... "Не смєй!"... Зорюють он толоку вони, огороджуються... Нігде і скотини попасти чоловікові бідному. Ех!" — почухавсь. Позирнув на вікно: так уже світло в йому. Це вже там сонечко зійшло, люде це там як вештаються! Стиснув зубами, одсунув свій матрац од стіни трохи, поклав там пайки, — стола нема, — ліг. Тарканів-тарканів поз стіну ту. Далі лежав Максюта Сашко, "фартовий". Такий: у бачках, білявенький, худенький, очі швидкі. Потім циган Кроль, чорний, кучерявий, з борідкою, "блатним" себе зве. І поз другу стіну, обдерту, цвілу, лежав Яків Бровко, блідий собі чоловічок, русявий. Не вспів ще Омелько натягти "одіяло" на себе, як знов забряжчали ключі.

— Встать! — десь гукає діжурний.

— Здорово! — чуть, хрипить старший.

— Здравія желаєм! — гукають йому.

Надійшла черга й до наших хлопців, посхоплювались, враз руки "по швам", стоять вряд. Поздоровкалась до їх пика з вусищами, надряпала "4" на дощечці, далі пішла.

Згортають матраци, вмиваються над діл з чашечок.

— Ну, ето пошла скучіще уже, — позіхає Сашко. — Уночі хоч не так воля кортить. Омелько:

— Еге. Або хоч сон який присниться тобі. — Помовчав. — Ех! — чухається. — Ну й снилося ж оце мені!.. От! — Усміхнувсь. — Дівчина снилась.

— Да, — оскирнувся Сашко. — Снілась і мнє нонче маруха. Сьо-то ніби мнє, про барахло тощо зразу, — барахольщіца сама, — далі сідім і етак... ех, чорт возьмі, только сном і жівьош!

Бровко втирається "одіялом".

— А мені воли снились, — обізвався.

— Щаслівой... На волю підеш, — Сашко йому.

— А воли — воля, — всміхається Бровко. — Повинен би суд оправдать, значить.мене... Бо й справді: пухнемо з голоду я, діти, жінка. Кланяюсь-кланяюсь жлобам: хоч на раз спекти борошенця мені... Ні. Ну, сам... хе-хе!

Циган так заздро подивився на Бровка.

— Еге, на волю... а я... — сів на матраці згорнутому, — мені, парінь, клюква снилась. Наллють, знаю. А проте... брешуть вони... до жлобів робіть не піду і сідать на скамейкі не кину.

— Молодець, циган, — ляпає Сашко по спині його. — А признайсь, — питає, — багато вже скамейок перетягав за свой вєк?

— Ого! — реготить циган. — Дай бог здоров'я стільки.

— Ти приставай, брат, у скокарі, как я вот. То лі дєло! Пошевелівай сібє в городу з шпалєром.

Дивиться Омелько на Сашка, на цигана. Скамейки... шпалер...

— Про віщо це вони? — питає в Бровка.

— Хе-хе! — реготить той. — Ти й не знаєш? Що то значить новак. Це по-фартовому так. Навчивсь уже й я так за шість місяців ось... Хе-хе! От слухай: шпалер — лівольвер тобі; скамейка — кінь; клюква — церква.

Одчиняється камера. Діжурний:

— Ану, виносі матраси, на оправку іді, бері швабру, скорєй!

* * *

Роз'ялозили хлопці бруд шваброю в камері, — смердить, страх. Набрали окропу, заварили цикорії, сидять над нею на нарах. Сашко й циган то на сахар Омельків, то один на одного так позирають. У їх нема й грудочки, а в Омелька... бере з ворочка, кусає. Кашлянув Сашко, оскирнувсь до цигана, далі:

— Сідел з нами как-то мужік одін. От їщо жлоб! Фраїр настоящий. Приїжджають на свіданіє до ніво, пирогів, хліба привозять йому і нікогда он тібє первий не дасть. Ну, і було же йому! Заберьом бувало усьо у ніво, а самого... под нари. — Моргає до цигана, показує йому на сахар Омельків.

Дивиться Омелько на їх.

"Так от напасть, — думає. — Сахарю в ворочку з півхунта всього, сидіть хто його зна поки, а не дай їм — і мені те, чого доброго, буде. От аріяки такі..." Розгортає ворочок. — Беріть, братця, — всміхається.

Ламають хліб, "чаюють". Чаює й Бровко: солі дрібочок кусає.

— Вот і бачу, что человєк, — оскиряється Сашко до Омелька. — Єсть — бері. Верно. Так і нада. А то... Жалко, что я тоді зовсім не пришив того гада. Сідел он, сказують, за то, що вора побив. Ну, не знав я цього. Мало сидів, сука, і дуріл всьо.

Попили "чай".

— Що ж тепер? — потягається Сашко. — Покуріть би.

— Егє, — тре долоні циган. — Якби сєно оце.

— Да-а, — чвиркнув Сашко. — На прогулку підем, вистрєліть у політікі нада. — Пройшовсь сюди-туди, од нар до дверей, постояв, далі: — А тепер... що ж... Ложісь, брат, — до хлопців. Простилає бушлат на нарах, лягає.

— Чі ложісь, то й ложісь, — оскирнувсь циган. Кинув бушлат, ліг і собі. Омелько з Яковом походили трохи по камері, тісно, покрутились тільки, теж полягали. Тихо.

— Оце, якби хоч казки якої... — обізвавсь згодом Омелько.

— Куріть хочеться, брат, — чвиркнув Сашко. Помовчав. — Полуціган, може, в тебе хоч потерть є яка?

— Чудак, батя. Ось у самого котиться слина.

— Ан-ан що павук виробляєі — показує на стелю Бровко. Мовчать.

— Ну, такі ж і барішня ота політічіська гарна! — оскиряється циган. — Гуляєш, а вона так дивиться на тебе в вікно, так дивиться... Очі... ах! — цмокнув, погладжує вуси.

— Ех, — чухається Омелько. — Хоч би заснуть, та ще щоб приснилось таке! Знов тихо. Сашко:

— А встань, Бровко, подивись: яка камера гуляє. Скоро черга до нас? Підвівсь той до вікна.

— У... ще тільки друга.

— Ху ти... в закон, вєру!.. — вилаявсь Сашко. Повертається на другий бік. — Та хоч би, суки, матраців не одбирали на день.

* * *

Увіходять хлопці з прогулки сумні такі, особливо Сашко. Замкнув діжурний камеру, і він:

— Покурім чорта з два, — до цигана почав. — І то ж... а їщо блатной он, скамєєчнік. Кінулі тібє, ну і хапай.

— Еге, хапай, — виміряється циган, — як я: хіп!.. а тут: "што? подай сюди", — масалка.

— По-о-дяй сюди! — кривить Сашко цигана. — От їщо... бароха. Тобі було б... е... — махнув рукою, — шмари беззубої не стоїш.

Сопе, ходить по камері. Циган стоїть, усміхається.

— Не журісь, брат, батя, — почав. — Буде черв'ячка заморіть.

Зупинився Сашко.

— А хіба... такі єсть сєно?

— Парінь, бичків наполов за сортіром. — Витягає аж цілих три з пазухи. — А щьо, дивись, які повні. Повеселішав Сашко.

— Давай огню, — усміхнувсь. — Де пувичка? Сейчас викрешем. — Кинувсь до вікна. — А ви бері книжку... де книжка?.. робі папіросу.

Ухопив Бровко якесь житіє на нарах в кутку, одриває на цигарку з його.

Циган: "Мі, цігани, добрі люде: щьо побачим, наше буде, гоп, ту ля-ля!" — підстрибнув, давай танцювать.

— Ти, хурделе-бателе! — Сашко до його. — Почують, то... знов закурім. — Довбеться під шибкою в рямцях. — Што за чорт? де пувичка? Я сюди її клав.

В коридорі щось кашлянуло, затупало. Зскочив Сашко од вікна.

— А ви зачєм табак уголовним з окон бросаєте? — почувся голос старшого од політичної камери. — Вам. самім по болєзні куріть разрєшено, а ви... Смотрітє: у нас ні гдє-нібудь... Запретім і вам куреніє, жалєйсь тог-да на нас. — Іде коридором, — А ви, діжурний... Смотрєть лучше нада за німі. А то... пошлі вось тє на прогулку, я туда, і... пувічка стальная у ніх. Чья ето пувічка? — захрипів у прозурку до хлопців. — Сказивай!.. А ти, морда циганська, зачем у тєх под окнамі лазіш?.. Смотрі... ти нарвешся у меня... — Повернувсь до діжурного:—Смотрітє мне: без прогулкі і без кіп'ятку до завтра ету камеру й ту.

Дивляться хлопці. Сашко побілів-побілів.

— Так от, гади! — прошепотів.

Пообідали. Брудне щось, брудне їли: з напівгнилою картопелькою щось, з бур'яном якимсь, з комахами, крильцями; чи юшка, чи борщ — і

самі не знають. Була й каша: таке мутне, гливке, слизяве щось. Виставили в коридор бачок жерстяний, на "оправку" сходили. Що ж тепер? Дехто по камері плутається, дехто сидить. Омелько стоїть, нюхає бур'янинку якусь, надворі під мурами вирвав.

— А что єслі б заснуть, — починає Сашко, — чи не скорєй би день прошол. — Простилає бушлат. — Ех ти, лежня панська, жість меркотанська. — Ліг, за ним і інші.

— Чорта з два заснеш, — перекидається циган, — як тільки те й робим, щьо лежімо.

— Еге, — чухається Бровко, — ось, єй-бо, так уже пооблежував боки.

Припікає сонце в мури і в одчинене вікно так, уже паше. Вітерець ні подихне в камеру. Камера манюсюсінька, колись була одиночкою. Страх парко. Розігрівся бруд і ще дужче смердить.

Циган:

— Та й скупалося б оце, матері його ковінька!

— Еге, — позіхає Бровко. — Лежу й бачу неначе: вода чиста-чиста... Латаття... рибка на дні.

— Ех, — обізвався Омелько. — Це в селі у нас... рай. Річка, верби, лука... Підеш було... от!.. — тулить бур'янинку до пики. Помовчав. — А що, як, бува, і довго сидіть отак прийдеться? Подать би прошеніє куди.

Бровко:

— До прокурора якби: судить швидче нехай.

— П-і-ішли вони!.. — огризнувся Сашко. — Подавав я уже, і ось... півтора години суда жду.

— Півтора години! — здивувався Омелько. — Оце так у тюрмі?.. Ой-йо-йо!.. — Подивився на Сашка так злякано. — Та це й мені... так?!

Мовчать усі.

Омелько:

— А там ще як суд прижарить.. от!.. ех!.. — повернувсь на другий бік, нічого.

— Ху ти... в вєру, жість!.. — лається Сашко. — Аж дух запирає. — Взяв бушлат, перейшов додолу. Омелько:

— А як це там на волі людім?

— Пішли вони, гади! — прошипів Сашко.

— Добре срочним, — позіхає циган. — Пускають на роботу їх... побуде на волі він... покурить... Добро! А вже нам, слєдственним...

Тихо.

Бровко:

— Ху, обід як зригується!.. А печія пече!.. Хоч водою запить. — Встав, зачепив з "кадушки" багнюки, п'є. — Ху, на зубах як тріщить, та тепла яка!.. — Постояв. — Чого ще ця голова хоч болить! — За бушлат, та й собі до Сашка.

Знов ніхто нічого.

— Трінді-рінді! — починає циган на нарах.

— Ну, ти, слиш!.. — Сашко до його. — Годі. Циган:

— Щьо?

— Спать не мєшай.

— А хіба щьо?

— Чорт кучерявий!

— А ти щьо?

— Пішов ти... в закон, вєру!.. Замовк циган. Сашко:

— Е, чорт дав еті мухі їщо! — Перекидається. Тихо, сумно в тюрмі. Самих мух тільки й чуть. Захріп дехто, захріп і Сашко. Сплять хлопці, здригуються тільки, як яка вкусить котрого.

— Ти, сволоч чортова! — залунало десь в коридорі. — Я дам тє песні пєть. Лупнув очима Сашко.

— Ху! — тре долонею лоба. — В головє шум какой. — Потягся, сів, чухається. — Ану, де сонце уже? — Зліз до вікна. — Так от... в распро... закон, жість!.. Як високо ще. — Стрибнув з нар, ходить давай. Ходить, переступає Бровка.

— Отуди клешні свої! — огризається на його. — Вори... Только мєсто в тюрмах займаєте... за клунок мукі... Пху!

— Та вже ж... що ж... — бурчить Бровко. Встає, чухається.

— Ху! — потягається циган на нарах. — Щьо так погано! На похмілля неначе. Не треба спать, парінь, удень.

— Хуі — підводиться Омелько. — Якби ж воно чи заграть було в чого, чи що. — Дивиться. Це в тюрмі він, таки в тюрмі!.. І довго це так буде?

Тихо. Бровко розстібає сорочку, дивиться в пазусі кузок.

— Ну, таки ж і сорочка в тебе... — Омелько до його. Бровко:

— Еге. Воняє тим, що коросту гоять. На коростявому, мабуть, була.

— З барохой я спозналсі, на всьо нада рісковать, — заводить Сашко нишком.

— Стій! — схоплюється циган. — У мене десь угіль був, зментав під кубом. — Витягає з-під віника. — Січас у шашки заграєм.

— Ану, сюди, — Сашко до цигана. Бере вугіль у його, малює чорні п'ятенця на нарах. — А ти, хурделе, — до цигана, — дєлай шашкі із хлєба. Та стань на цинку хто: як ітиме мент до прозурки, —"шоста", скажеш.

— Ану, я дам! Што шоста? — загримів у прозурку діжурний. — Што рісуєш? Подай угіль сюди.

— Де? Який? — здригнувся Сашко. Пустив у рукав. — Смотрітє: нєту. — Показує долоню йому.

— Сволоч чортова! — крикнув діжурний. — Дуріть їщо стаиеть меня. — Одмикав камеру, увіходить. Струснув Сашка за рукав, випав угіль. — А ето што? У, морда! — Виважив кулак та Сашка по пиці. — Сказано,

нідзя ігр, ну і нідзя. — Розітер той угіль чоботом. — Черті. Через їх непріятності только. — Пішов.

Лежить Сашко, дивиться на двері сердито-сердито. Такі чорні, в залізі. "Здесь сидел"... надряпано на їх крейдою. Циган сидить біля Сашка, шкуру зашкарублу собі на п'яті обдирає. Бровко об поміст нігтем шкрябає. Омелько нічого. Сидить, голову повісив.

— Ех, — почухався. — Як яка скотина ми.

— Да-а, — обізвався Сашко. Помовчав. — Что ж ето в самом дєлє?.. Как з звєрєм з тобою. Єщо по харє тебя... Ну, ладно. Звєрь, то і звєрь. — Закинув ногу на ногу.

— Ну, гади, — погрозив кулаком, — дайте вийти на волю мені!.. Бей, рєж, болш нічіво.

— Життя... — позіхнув Омелько. — І то ж... таке... — Чвиркнув на стіну, встав, постояв, ступив далі на нари, у вікно дивиться давай. Так усе йому видно з другого поверху. Огорожа кам'яна ось стоїть унизу. Підгір'ячко он за нею пішло таке кучеряве, зелене. Домок он якийсь стоїть у садочку, одірвався од города, що там десь по той бік тюрми купчиться. Хатки он поміж вишеньками біліють. Долина убік он пішла. Рудочка блищить в очереті, верби зеленіють.

— Ех, воля! — зітхає.

А он лука. Аж он-он мріє під лісом, де так мигтить щось проти сонця в повітрі. Люде так метушаться на їй. Сіно гребуть, в копиці кладуть... жінки, чоловіки. Чухається Омелько.

"Роблять люде, — думає, — дбають собі, а я... ось де... Небагатечко є дома травички, та й та це там, мабуть, не скошена сохне. Що ж бо вдіє там мати... немічна, удова... Як це вона там поживає, сердешна... сама...

Плаче, мабуть, голодна, засмучена... А-а!."" Стиснув зубами, сів. Посидів, ліг. Заплющив очі, і ввижається йому: Козолуп Дмитро, клишоногий, високий, в піджаці рипсовому;

Сич Яків, очі сірі, рудий, в жильотці синій; стоять перед становим у зборні: "Бунтувавсь, ваше благородіє, пожить землю нашу хот в, — теревенять йому. — Заберіть його, будь ваша милосіь". У, пики! "Бунтувавсь"... "Заберіть"..'. Та й походжають це вони дома напиті, наїдені, дивляться, як люде потіють, роблячи їм. Всміхаються це... всміхаються, що їм розкіш така, а йому, Омелькові, його матусі старенькій таке горе, страждання. А-а!.. Що б і робив. Заскреготів зубами, гуцнувся боком об нари, полежав, устав.

— І то ж... — вголос почав. — Мучать тебе. Живим прямо закопують в землю. От, дукарня чортова!.. їм тільки й жить.

— Хі-хі! — реготить циган. — Допеклі!

— Та ні... Те їм байдуже, що там ти з голоду пухнеш, чи що, а он... "заберіть".

— Да-а, — обізвався Сашко. — їм тольки й жить.

— Та стану я й дома... Як мені дивиться буде на їх?

— Да, — знов обізвався Сашко. Помовчав. — Вот как я. — Підвівся на лікоть, позирнув до прозурки. — Чи там ніхто не слушаєть?.. Да. Чіво ти будеш дивиться на їх? Вот і я... Служіл я раньше. І очі бувало вилазять, робіш так, а їщо і сякой, і такой; і ругають, і штовхають тєбя, і денег не платять, что слєдуєть. А бил тельонок в отца — і того продалі... Так от! — Схитнув головою. — За то, что лошадь іздохла у ніх, как будто я винен тому. Смотрєл я, смотрєл, далі... — знов позирнув до прозурки, — далі взял, да... проваліл голову одному, другому... — Усміхнувсь. — Встрєтілся потом з человєком однім, по-о-шол гулять в городу. —

Подивився на Омель-ка. — А что ж?.. Знущаться надо мной будуть оні! — Плюнув, устав. — Н-нєт. І я же, чорт возьмі, что-нібудь да стою. Ех! — Стиснув кулак, вишкірив зуби, ходить по камері.

— Ну я, матері його ніколи, — потягається циган, — щьо-щьо, а в того, щьо оце засипав мене, до цурки заберу скамейки. До-о-брі скамейки у його! Наберу сармаку, парінь. — Помовчав. — А в вас там у селі є добрі скамейки? — почав до Омелька.

— О, чому ні! — той йому. — Там і в тих, що оце й я сиджу через їх... до-о-брі, як змії.

— От і гаразд, — оскирнувсь циган. — Вийдем на волю, приїду в гості до тебе, раздєлаєм. Ти тябричив скамейки коли?

— Ні, — всміхнувся Омелько.

— Ну, то тепер дурень будеш, як і дивитимешся на їх. Ха-а-рошоє дєло. Стяпав — ньо!.. Па-а-ньос! Тільки здать треба уміть. Ну, та я ось тобі. Давай тільки.

Всміхається Омелько.

Циган:

— Вєрно. — Підвівся. — А щьо ж! Бери в гадів. Сармак буде у тебе — гроші сармак. Будем кубрячіть. І Бровко ось. Я й його зблатував.

— Хе-хе! — реготить Бровко. — Тепер і я, парень, блатний. Понявділо в тюрмі. А то... Хе-хе!.. Ходжу було, кланяюсь жлобам; дудки тепер... Бери, крадь, болш нічіво.

Сашко:

— Вєрно, хвалю.

— Хе-хе!.. Тоді не кажіть, що тільки місце займаю в тюрмі.

— Только... скокарь как-то тово. Шпалер у тебя, перо... знаєш, перо что? — до Омелька Сашко. — Нож. Всаділ сукв в бок, как шухар розпочньот, за сармак і до свіданія. А чіво ж!.. Жівут... жіві й ти. Б'ють, бєй і ти. А нєт... не жіві. Свєт уж таков.

Омелько:

— Ну, вже що-що, — почав, — а натичкою й я провалю комусь голову. —Помовчав. — Не побоюсь і гріха.

— Что, что? — Сашко до Омелька. Подивився на його так грізно, далі: — Пошол ти в свєт!.. От єщо жлоб! В грєх вєруєть он.

— Хе-хе! — реготить Бровко. Підводиться. — То все, парень, жлоби повидумували. Нікакого грєха. Хе-хе! Посидь довше в тюрмі, усьо взнаєш.

Дивиться Омелько.

* * *

Червоніють шибки од заходу.

— Становісь на повєрку! — гукає в коридорі діжурний. На сей раз з старшим уже всі надзиратєлі ходять. Стукають в грати, довбуться в матрацах, сіпають хлопців, рубці щупають їм. Кончилась "повєрка". Порозгортали хлопці матраци, до повірки цього не можна робить, сидять на їх, вечеряють. Скоринки з пайок, такі в попелі, з висівками, — гризуть.

— І то ж... ковбаса, — Сашко до цигана, — шлі за матрацами, он до політікі заглядав у прозурку, не вистрілив хлєба. Вчерась у ніх на свіданії били, стало бить єсть.

— Вистрілиш чорта, як ось і так по харі заїхав мент. Бровко:

— Хай ось у неділю... до нас на свіданіє приїде хто, може.

— Какой чорт, — чвиркнув Сашко. — Ось сколько сідім, наезділі?.. — Помовчав. — Та хоть би ко мне хто прієхал, маруха хоть би... Нікто і глаз не покажет. Ну, суки, вийду, покажу, як по свіданіях єздіть.

Смеркло. На вікні блимає лампочка, засвітив у прозурку діжурний. Блощиці, що вдень по щілинах сиділи, тепер так і ганяють по матрацах, по стінах, по хлопцях. І яких тільки немає: і малі, й великі; і бурі, й червоні. Пухирів уже, пухирів у кожного, неначе кропивою пожалив хто, і на шиї, і скрізь.

А таркани пішли шарудіть! Стоноги теж пішли пастись. Сморід, парко.

Ходить Сашко по камері, лається. Омелько закачав рукав, стоїть, чухається. Ті два блощиць давлять. Воняють, страх.

— А тсс! — засикав Омелько.

Щось десь, на тім світі неначе, не то заграло, не то заспівало. Скочив Омелько на нари, у вікно прислухаться давай. "Садок вишневий коло хати..." — співають десь там між хатками; так гарно: тоненько й товстенько, видно, хлопці й дівчата. Та й гарно ж... Аж чуб угору стає. А ніч!.. така місячна, тиха... Хатки, вишеньки так он бовваніють у сяйві. І пахне сіном, пахне.

— Ех, — чухається Омелько. — "Вишневий"... "коло хати".. О, вже: "...розмовляла дівчинонька, з козаченьком стоя"... — співають. Справді... Розмовляла... І він ось ще так недавно розмовляв з... Марусиною... З ким це вона тепер розмовляє?.. Мила, люба дівчина, квіточка чорнобровенька!.. Це там біля неї колодка під лісою, помережані тіні розкидала верба, сидять це там: вона у керсеті, хусточкою білою зап'ята, Олена, Палажка, хлопці... розмовляють... А він... Так щось удавило його, і він: "Нащо мені чорні брови, нащо карі очі..." — почав потихеньку і так дрижаче.

— Ти, слиш! — почулось знадвору. — Морда рештанська, чіво у окна? Стрелять буду! Зіскочив Омелько додолу.

— У, бий, ріж, вєрно!.. — прошепотів. Щось загрюкотіло в коридорі, затупало.

— О, рятуйте! — почулось.

— А тсс! — Сашко до хлопців. Підбіг до прозурки. — Когось б'ють уже суки.

— О, о!.. — прискав, чуть.

— Б'ють, суки, і рот затуляють. — Побілів Сашко, побілів.

— Ага, отето тібє до окна, до окна!.. Сперечаться з діжурним... — бух, бух! — чується.

— В карцер, в карцер його! — чуть старшого. — До окна нужно ему! Сволоч!.. Да єщо когда "повєрка" прошла!.. Лежи не шевелісь!

— Та є бог!.. Де той бог? — тремтить Бровко.

— Так от... в закон, вєру, в бога, в Христа!.. — скреготить зубами Сашко.

— У, в закон, вєру! — вилаявсь і Омелько вже так. Дрижить увесь, дрижить. — Ну, — скреготить, — коли б на волю, дістаю лів... чи то пак шпалер, перо і... у!.. гадів. Чи пропадать тоді, то й пропадать: арештант, острожник — однаково. — Почервонів.

Сашко:

— Дай руку, товаріщ.

— "Ой летіла горлиця через са-ад!.." — чується звідтіль, з-за вікна.